

Молдаван, В.Б. Моссаковський та ін.; / За ред. В.В. Зіновчука. – К.: Вища освіта, 2001. – 464 с.

7. Туган-Барановский М.М. Социальные основы кооперации / Предисл., коммент. Л.А. Булочникова, Г.Н. Сорвина, Т.П. Субботина. – М.: Экономика, 1989. – 469 с.

8. Чаянов А. Краткий курс кооперации. – М.: Московский рабочий, 1990. – 80 с.

Надійшла 27.11.2009

УДК 338

І. В. СВИНОУС

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

О. А. ШУСТ

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКІВ ЖИВОЇ ХУДОБИ

Розглядаються проблеми функціонування ринків живої худоби як одного із каналів реалізації живих сільськогосподарських тварин і птиці. Особлива увага загострена на проблемі реалізації молодняку свиней.

The problems of functioning of markets of living cattle are examined, as one of channels of realization of living agricultural animals and bird. The special attention is sharp on the problem of realization the sapling of pigs.

Ключові слова: ринки живої худоби, проблеми функціонування ринків.

Ринки живої худоби чи ярмарки, як називають в окремих місцевостях держави, є незмінним атрибутом українського селянства, яке споконвік займалося вирощуванням та реалізацією сільськогосподарських тварин і птиці. Якщо провести паралель між ринками живої худоби на початку ХХ і ХХІ століть, суттєвої різниці ніби й немає. Хоча нинішні ярмарки більш примітивні і малочисельні та й їхньої кількості чітко ніхто не знає. За орієнтовними даними Міністерства аграрної політики, в Україні функціонує 20 обласних і 398 районних дрібнооптових ринків живої худоби. В даний час зареєстровано лише два офіційно зареєстрованих ринків живої худоби – це Зарічанський, що на Хмельниччині і ринок «Чародій», який знаходиться в місті Жашкові Черкаської області. Проте решта існує тільки на папері.

Спроби розкриття механізму функціонування ринків живої худоби були зроблені Комарнічкою О. М., Копитець Н.Г., Саблуком П.Т. та іншими. Зміст їх трактування механізму функціонування ринків живої худоби – це оптові ринки-аукціони. Проте. В їхніх дослідженнях не було розкрито національні особливості функціонування ринків по продажу сільськогосподарських тварин і птиці.

Мета статті – розкрити механізм функціонування ринків живої худоби з урахуванням вітчизняних особливостей торгівлі живою худобою.

Основна маса живої худоби реалізується через систему стихійних ринків, які в народі називають «свинячими базарами», оскільки основним товаром є молодняк свиней. Молодняк птиці реалізують на відокремленій ділянці продовольчого ринку. Може, саме цю частину продовольчого ринку чиновники в управліннях сільського господарства в своїх статистичних довідках називають «дрібнооптові ринки живої худоби та птиці»? Для нас залишається загадкою. Для нас залишаються загадкою і те, чому молодняк свиней реалізують не на розрекламованому ринку «Чародій», що в Жашкові, а на трасі Київ-Одеса на змішаному ринку, який розташований біля автобусного вокзалу. Взагалі в механізмові функціонування ринків живої худоби є безліч чому? Але відповіді ми не можемо знайти ні в наукових дослідженнях, які присвячені цій тематиці, ні в публікаціях вчених-реформаторів аграрного сектору. Є лише загальні фрази якими до цю справу не підкріпиш.

Що сьогодні ринок живої худоби для українського селянина, який є основним товаровиробником м'ясної продукції? Один із каналів збуту призначених для реалізації сільськогосподарських тварин та птиці. Це по-перше. По-друге, це місце обміну досвідом по догляду та вирощуванню худоби. По-третє, можливість придбати чи обміняти корову або свиноматку з більшою продуктивністю і тим самим підняти на ще вищий рівень культури свого виробництва. По-четверте, можливість отримати інформацію про цінову ситуацію на даному сегменті ринку, що дасть можливість спрогнозувати подальшу зміну закупівельних цін, а також зробити певні висновки стосовно обсягів виробництва того чи іншого виду м'ясної продукції. Але найголовніше – це взяти участь у ярмаркуванні, поторгуватися, прицінитися. Незважаючи на пасивність органів місцевої та центральної влади щодо функціонування ринків живої худоби, вони діють як стихійні, неорганізовані. Виникає запитання: чому ніхто не хоче займатися упорядкуванням місць торгівлі сільськогосподарськими тваринами? Адже це є одним із джерел наповнення бюджету сільської ради, які будуть спрямовуватися у вигляді сплати ринкового збору та плати за місце. Крім того, торгівля живністю – це ділянка відповідальності ветеринарних працівників державної ветеринарної служби та податківців. Хоча за часів колишнього СРСР ветеринари були присутні на ярмаркуванні як офіційні представники. Можна винести докір про незначні обсяги торгівлі на даний час. Але необхідно нагадати про те, що наша держава вступила в СОТ і всім нам відомі їх вимоги. Ринки живої худоби повинні стати першою ланкою в ланцюгу від дрібного товаровиробника до кінцевого споживача. На сьогоднішній день не існує жодного

нормативного акту, який би регулював їх діяльність. Як би все виконувалося як слід, не виникали б законодавчі колізії із збутом м'ясної продукції, яка вирощена в особистих селянських господарствах.

Що ж являє собою стихійний ринок живої худоби на теперішній час? Це не обладнане місце в більшості випадків біля водоймищ, яке знаходиться на місцях колишнього ринку живої худоби. На цьому торжищі відсутні будь-які загоны для утримання худоби та птиці, не проводиться санітарна обробка торгових місць, не здійснюється ветеринарно-санітарний контроль і т.п. Інколи на деяких стихійних ринках ще збирають плату за місце та ринковий збір. Проте взагалі це анахронізм розвинутого суспільства.

Основними учасниками торгівлі на стихійних ринках живої худоби є власники особистих селянських та дрібних фермерських господарств, торгово-посередницькі структури та заготівельники від м'ясопереробників. Реформовані сільськогосподарські підприємства через відсутність сільськогосподарських тварин та птиці, яких можна було б реалізувати, а також через перешкоди, які існують в податковому законодавстві, не беруть участі у торгівлі на ринках живої худоби.

Що змусило селянина повернутися обличчям до ринків живої худоби? По-перше, внаслідок кризи сільськогосподарські підприємства призупинили реалізацію молодняка сільськогосподарських тварин та птиці. По-друге, в умовах безробіття на селі селяни змушені утримувати свиноматок з метою подальшої реалізації поросят, оскільки саме такий торг став чи не єдиним джерелом надходження коштів до сімейного бюджету.

За кордоном ринки живої худоби, на відміну від нашої держави, виявилися на часі і набули поширення. В США таким чином реалізується до 80% великої рогатої худоби і 90% свиней. При цьому близько п'ятої частини цих тварин продається через центральні ринки і аукціони. Практично весь забій худоби відбувається на промислових підприємствах.

У країнах ЄС тваринницьку продукцію реалізують через ринки і за контрактами. У Франції більше 50% поголів'я великої рогатої худоби, 75% овець, 20% свиней збувається через оптові ринки. У Великобританії, Нідерландах поширені ринки-аукціони. Тут бойні купують худобу на забій, а товаровиробники – племінний молодняк.

Для зарубіжних країн характерне функціонування виставок-аукціонів як самостійних (Німеччина, Австралія), так і в складі оптових ринків (Франція). Особливість аукціонів на ринках живої худоби – відкритість угод, моніторинг цін, публікація цін і пропозицій на всі види худоби.

Ціни оптових ринків – це орієнтир для всіх інших каналів збуту тваринницької продукції, для контрактних розцінок, формування гарантованих цін, які контролюються державою, ідентифікація продукції. Але не в нашій державі.

Якщо повернутися в наше сьогоднішнє, то щодо обсягів торгівлі на ринках живої худоби до цього часу існував деякий інформаційний вакуум. Проте останнім часом органи державної статистики певною мірою ліквідували інформаційний голод, відображаючи обсяги реалізації живої худоби та птиці на 53 ринках міст України, а також результати обстеження діяльності сільських домогосподарств (в опитуванні задіяні понад 30 000 домогосподарств) та вибіркового обстеження домогосподарств (вбірка складає більше ніж 10000 домогосподарств). Аналізуючи інформацію по трьох незалежних джерелах, можна відзначити, що факт реалізації живої худоби та птиці через систему ринків, а отже, їхню наявність цифрові матеріали підтверджують. Проте їхню кількість вони об'єднують з чисельністю зооринків, що вносить деяке невірне тлумачення.

А даний час, за основне джерело надходження худоби, птиці, бджолосімей в особисті селянські господарства слугують колишні сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства. Хоча за наближеними даними вибіркового обстеження діяльності домогосподарств, особисті господарства населення повністю покривають потребу в худобі за рахунок сільськогосподарських підприємств. Разом з тим, статистичні дані, зібрані за формою 2-СГН, свідчать про надходження значної кількості сільськогосподарської худоби і птиці в особисті селянські господарства від фізичних осіб через систему ринків. Крім того, наявність торгівлі живою худобою підтверджують статистичні бюлетні, які формуються на основі даних ринків 53 міст.

Якщо кілька років тому основним найбільш вагомим товаром на ринку живої худоби була корова, то зараз залишилися одні тільки згадки про славні торгові гендлі. В умовах збитковості виробництва молока корова стала непотрібна на обійсті і відповідно поступово починають зникати телята. Торгівля на ярмарках животіє, як і наше тваринництво, а основним товаром стали поросята. Якщо без корови селянська подвір'я це напівсирота, то без куцохвостого – зовсім сирота (рис. 1).

Вже не стоять на ринках корови, обсяги реалізації корів через систему ринків живої худоби в 2008 році в порівнянні з 2003 роком знизилися майже в 3,2 рази. Аналогічна ситуація спостерігається і при торгівлі молодняком ВРХ. Основними проблемами торгівлі великою рогатою худобою є:

- 1) транспортування до місця торгівлі;
- 2) торгова угода укладається усно, що унеможливує отримання дотацію за реалізацію великовагової худоби.

Реалізація корів на забій і на "молоко" має свої відмінності. Так, у разі реалізації корів на забій ціна залежить від вгодованості, а при реалізації на молоко має значення:

1. Продуктивність тварини;
2. Вартість молока;
3. Жива маса;
4. Вік;
5. Кількість отелень;
6. Характер тварини;
7. Порода.

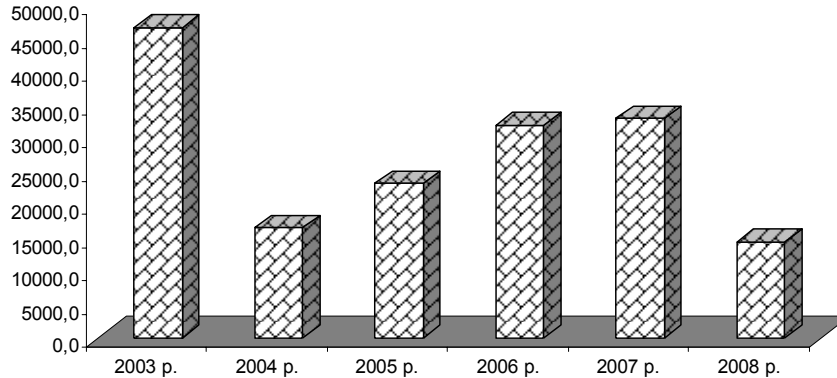

Рис. 1. Динаміка реалізації поголів'я корів господарствами населення на ринках живої худоби (визначено розрахунково за даними вибіркового обстеження сільських домогосподарств)

Під час реалізації дійних корів спостерігаються сезонні коливання за різними каналами (рис. 2). Найбільший обсяг реалізації припадає на січень, лютий, березень, унаслідок таких обставин:

1. Проблеми з кормами. Приватник реалізує корову тоді, коли згодовано весь запас кормів, заготовлений для худоби.
2. Згадані місяці є періодом масового отелення корів. Власник корови продає її, але без теляти.
3. Період адаптації корови в нового господаря до настання пасовищного періоду.

Збільшення обсягів реалізації корів у листопаді зумовлено, в першу чергу, закінченням пасовищного періоду.

Реалізація корів на забій має дещо подібне спрямування, що й під час реалізації на молоко, за винятком зростання обсягів у літні місяці, тобто серед пасовищного періоду. Це викликано наближенням осінніх польових робіт і періодом підготовки дітей до навчання, що вимагає додаткових фінансових ресурсів.

За переконливий приклад цього слугує реалізація корів на стихійному ринку живої худоби с. Гвардійське. Насамперед, визначають живу масу корови, потім органолептичними методами – молокопродуктивні якості тварини. На основі торгу встановлюють кінцеву ціну за дійну корову. Торги відбуваються у формі аукціону, що є одним із каналів реалізації.

І все ж ярмарок кипить, вирує, хтось продає, хтось купує.

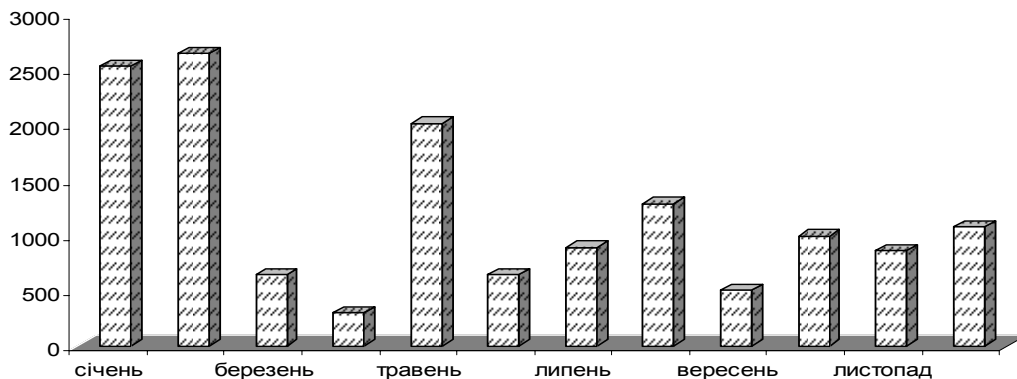

Рис. 2. Динаміка реалізації корів на ринках живої худоби протягом 2008 р., голів (визначено розрахунково за даними вибіркового обстеження сільських домогосподарств)

Аналіз обсягів торгівлі та цінової ситуації на ринках живої худоби проаналізуємо на прикладі реалізації свиней, як товару номер один.

На відміну від дорадянських та радянських часів в нині на ярмарках не зустрінеш «барина» – кабана вгодованого, оскільки зараз більшість власників особистих селянських господарств реалізують

безпосередньо вдома торгово-посередницьким структурам. Основним товаром, який реалізується на так званих свинячих базарах, є поросята (рис. 3). Основна перевага над іншими – транспортабельність. Це по-перше. По-друге, виробник такого специфічного товару орієнтований на кінцевого споживача. Обсяги реалізації майже всіх асортиментних позицій свиней через систему ринків живої худоби поступово скорочуються. Основні причини – загальновідомі й характерні для тваринництва в цілому.

Основна проблема будь-якого ринку є ціни. Як свідчить аналіз цінової ситуації на ринку молодняку свиней, чіткої закономірності руху цін визначити неможливо, оскільки на ціну поросят впливає кілька основних факторів, серед яких:

1. Ціна на зерно.
2. Валовий збір зерна.
3. Ємність ринку продуктів забою свиней.
4. Ринкові ціни на продукти забою.

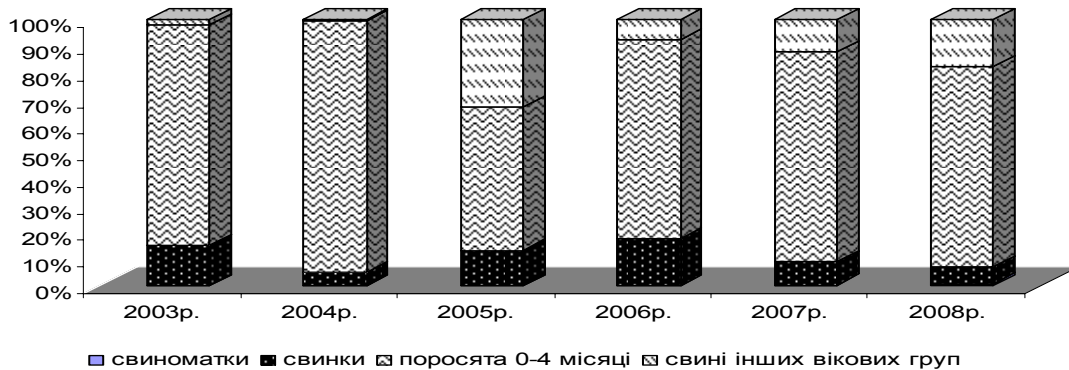

Рис. 3. Структура реалізації свиней різних статевікових категорій на ринках живої худоби (%) (за даними опитування сільських домогосподарств)

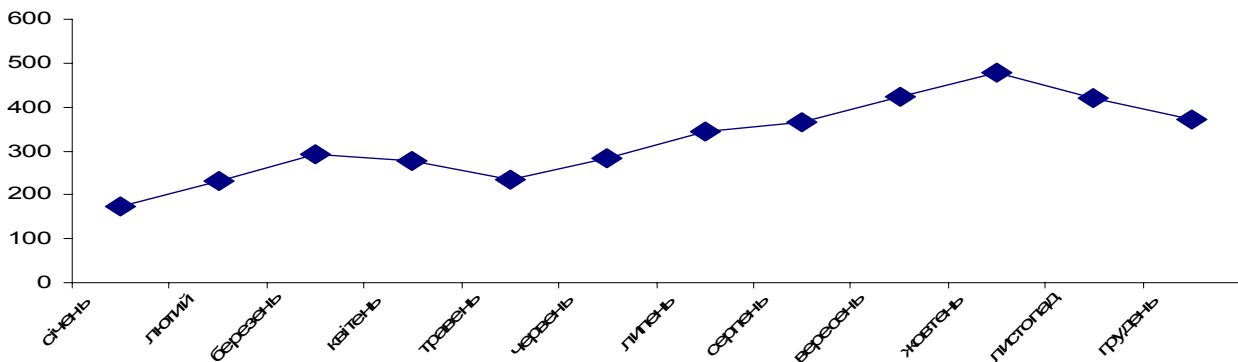

Рис. 4. Динаміка зміни цін на поросят 0-4 місяців на ринках живої худоби (за результатами опитування сільських домогосподарств)

На рис. 4 можна спостерігати сезонні коливання в реалізації свиней господарствами населення. Найбільші обсяги реалізації припадають на осінні та зимові місяці, а також на серпень. У серпні – останньому літньому місяці – з'являється необхідність у додаткових коштах на підготовку сільських дітей до навчання. Оскільки інших джерел надходження грошових коштів у сільській місцевості немає (у сільськогосподарських підприємствах видають заробітну плату в натуральній формі), власники особистих селянських господарств змушені реалізувати вирощених тварин.

При цьому 71% приватних господарств реалізують свою продукцію переважно восени та взимку, 24 – протягом року, 5% – весною. Основна причина – нестача кормів узимку, складнощі стійлового періоду. Досить велика частина власників особистих селянських господарств реалізують вирощену продукцію протягом року, що пояснюється відсутністю в селянина обігових коштів. Він долає труднощі зимового утримання тварин, щоб мати стабільний дохід протягом року.

При цьому слід зазначити, що існують відмінності в обсягах реалізації різних віково-статевих груп свиней. Так, у січні – березні реалізуються в основному поросята 0-4 місяців та свині старше 4 місяців, серпні – грудні – свині інших вікових категорій (товарні тварини). Дана ситуація пояснюється кількома причинами:

Період масових отелень корів, оскільки в перші місяці відлучених від свиноматки поросят випоюють молоком.

Підвищення середньодобової температури дає змогу утримувати свиней у літніх приміщеннях, адже

в більшості господарств селян існує дефіцит з виробничими будівлями.

У весняні місяці з'являється можливість одержання в достатній кількості зеленого корму для молодняка свиней.

Особливість відгодівлі свиней в господарствах населення. В останні місяці зими та навесні в господарствах населення відчувається дефіцит зерна – основного корму для свиней. Крім того, в цей період ціни на концентровані корми досягають свого максимуму. Приватник купує молодняка свиней з таким розрахунком, щоб період відгодівлі припадав на кінець літа і на перші місяці осені, коли в його господарстві в достатній кількості наявні зернові.

До основних учасників торгівлі живою худобою без перебільшення можна віднести посередників. Хоча більшість науковців та урядовців відкидають їх існування в умовах функціонування ринків, як місць купівлі-продажу, все ж слід відмітити, що де існує торгівля, там створене підґрунтя для проведення спекулятивних операцій і, отже, формується середовище для функціонування посередницьких структур. І це аксіома ринкової економіки. Так, торгово-посередницькі структури, які здійснюють закупівлю сільськогосподарських тварин на стихійних ринках живої худоби, отримують значні доходи шляхом гри на вазі худоби, виході повноцінних м'ясних частин та ціні. Подібна ситуація характерна і для теперішнього часу, особливо при купівлі корови на молоко, чи молодняка свиней для відгодівлі. При цьому, укладена угода на ярмарку не має зворотної дії. Посередники, які діють на ринку живої худоби – це фахівці, які розуміються в особливостях відгодівлі сільськогосподарських тварин, ціновій ситуації на ринку м'ясної продукції і т.п.

Розвиток цивілізованого ринку живої худоби буде вигідним всім зацікавленим особам. Продавці будуть чітко знати, що отримують на ринку потрібну їм інформацію, і звільняться від впливу торгово-посередницьких структур. Покупці худоби, в свою чергу, будуть впевнені, що придбали тварин саме тої породи і продуктивності, що вони хотіли, пройшли ветеринарне обстеження і відповідним чином зареєстровані. Органи ветеринарної медицини будуть мати змогу відстежувати переміщення тварин, а місцеві органи отримують кошти до бюджету у вигляді місцевих зборів.

Література

1. Оносова І.А. Цільова функція якості: актуальність і перспективи розвитку для ринку м'ясопродуктів // Торговля і ринок України. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – С. 212-217.
2. Мороз Л. Розвиток терії та практики маркетингу в Україні // Маркетинг в Україні. – 2004. – № 6. – С. 41 – 42.
3. Свиноус І. В., Довбуш В. В. Роль і місце особистих селянських господарств в аграрному // Регіональні перспективи. – 2003. - № 4-5 (29-30). – С. 94-96.
4. Особисті підсобні господарства України – аналіз витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції / О. М. Шпичак, П. Т. Саблук, В. П. Ситник та ін. – К.: ДОД Інституту аграрної економіки УААН, 2001. – 236 с.
5. Юрчишин В., Сахацкий Н. К проблеме возрождения сельского хозяйства Украины // Экономика Украины. – 1999. – № 1. – С. 66-71.

Надійшла 12.12.2009

УДК 339.926:338(477)

О. А. ГЕЙМАН
НДЦ ІПР НАН України, м. Харків

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ КРАЇН ДОМІНАНТНОГО ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО ОТОЧЕННЯ НА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті надані результати дослідження, спрямованого на відокремлення країн, що домінують впливають на тенденції розвитку економіки України.

The results of research, directed on the separation of countries which dominantly influence on a trend progress of economy of Ukraine, were given in the article.

Ключові слова: вплив зовнішнього оточення, розвиток економіки України.

Останнім часом аналіз процесів розвитку більших відкритих складних систем (країн, регіонів, підприємств) і його наслідків став однією з найважливіших проблем, що займають вчених і практиків різних країн світу.

Особливу актуальність в умовах зростання науково-технічного прогресу, бурхливого розвитку глобального світового ринку, підвищення ступеня мінливості й слабкої передбачуваності проявів зовнішнього середовища придбали проблеми економічного розвитку держав.

Метою даної статті є надання результатів дослідження, спрямованого на виокремлення країн, що